TA'LIM TASHKILOTLARI RAHBARLARINING PROFESSIONAL RIVOJLANISH MODELI (O'ZBEKISTON TAJRIBASI ASOSIDA)

Ashurov Sardor Ibrogim o'g'li [1]
[1] Mirzo Ulug'bek Nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti xodimi

Qabul qilindi: 24.10.2025
Ko'rib chiqildi: 25.10.2025
Tasdiqlandi: 26.10.2025

Kalit so'zlar:
professional rivojlanish, rahbarlik, boshqaruv kompetensiyasi, ta'lim tashkiloti, O'zbekiston tajribasi, model.

Annotatsiya. Ushbu tadqiqotda O'zbekiston ta'lim tizimidagi rahbarlarning professional rivojlanish modeli ishlab chiqilgan. Jamiyatdagi islohotlar, ta'lim siyosatidagi yangilanishlar va xalqaro standartlarga mos boshqaruv tizimi rahbarlardan yangicha kompetensiyalarni talab etmoqda. Tadqiqotning maqsadi – O'zbekiston sharoitida ta'lim muassasalari rahbarlarining professional rivojlanish modelini ishlab chiqish hamda uning asosiy komponentlarini aniqlashdan iborat.

Kirish. Ta'lim tashkilotlari rahbarlari jamiyat taraqqiyotida muhim o'rin tutadi. O'zbekiston Respublikasida ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlar rahbarlardan strategik fikrlash, innovatsion boshqaruv va raqamli savodxonlik kabi yangi kompetensiyalarni talab qilmoqda. Shu bois, rahbarlarning professional rivojlanish jarayonini tizimli asosda tashkil etish dolzarb masalaga aylandi.

Maqsad va vazifalar. Tadqiqotning asosiy maqsadi — ta'lim tashkilotlari rahbarlarining professional rivojlanish modelini ishlab chiqishdir. Vazifalar quyidagilardan iborat:

1. Rahbarlik va boshqaruv kompetensiyalarining nazariy asoslarini tahlil qilish;
2. O'zbekistonda rahbarlar professional rivojlanishiga oid mavjud tadqiqot va amaliyotlarni o'rganish;
3. Professional rivojlanish modelining tarkibiy qismlari — kompetensiyalar to'plami, rivojlanish bosqichlari, baholash va qo'llash mexanizmlarini taklif etish.

Nazariy asos. Tadqiqotning nazariy poydevorini kompetensiyalar yondashuvi, rahbarlik uslublari nazariyasi hamda professional rivojlanish modeli konsepsiyasi tashkil etadi. Kompetensiyalar yondashuvi ta'lim rahbarining kasbiy faoliyatida faqat bilim va ko'nikmalarni emas, balki shaxsiy fazilatlar,

qadriyatlar va tashabbuskorlik darajasini ham qamrab oladi. Ushbu yondashuvga ko‘ra, rahbarning muvaffaqiyati uning integral kompetensiyalar majmuasiga — ya’ni strategik fikrlash, innovatsion boshqaruv, kommunikatsiya, jamoa bilan ishlash va raqamli savodxonlik kabi omillarga — bog‘liq hisoblanadi.

Rahbarlik uslublari nazariyasi (avtoritar, demokratik, va transformatsion modellarga asoslangan) o‘z navbatida rahbarning boshqaruvdagi psixologik va ijtimoiy ta’sir mexanizmlarini tushuntiradi. Avtoritar uslubda qarorlar markazlashgan holda qabul qilinadi, demokratik uslub jamoaviy mas’uliyatni ta’minlaydi, transformatsion rahbarlik esa xodimlarni ilhomlantirish, motivatsiya berish va o‘zgarishlarga moslashish qobiliyatini kuchaytiradi. O‘zbekiston ta’lim tizimidagi islohotlar aynan transformatsion yondashuvning amaliy ahamiyatini kuchaytirmoqda, chunki bugungi kunda rahbarlardan innovatsion fikrlash, tashabbuskorlik va jamoani ruhlantirish talab etilmoqda.

Professional rivojlanish modeli konsepsiyasi esa rahbarning o‘z faoliyati davomida uzluksiz o‘sishi, o‘zini baholashi, maqsad qo‘yishi va natijalarni monitoring qilish mexanizmlarini belgilaydi. Bu model rahbarni faqat tayyor bilim oluvchi sifatida emas, balki o‘z kasbiy yo‘lini mustaqil shakllantiruvchi sub’ekt sifatida ko‘radi. Shu nuqtayi nazardan, tadqiqotning nazariy asoslari rahbarlik faoliyatini shaxsiy, institutsional va tizimli rivojlanish jarayoni sifatida talqin etishga imkon beradi.

Metodologiya. Tadqiqotda bir nechta ilmiy-uslubiy yondashuvlar qo‘llanildi. Empirik tahlil asosida O‘zbekiston ta’lim tizimidagi mavjud rahbarlik amaliyoti, boshqaruv madaniyati va rahbarlarning kompetensiya darajasi o‘rganildi. Empirik ma’lumotlar o‘quv muassasalari rahbarlari o‘rtasida o‘tkazilgan so‘rovnoma va intervyular orqali to‘plandi.

Shuningdek, taqqoslama tahlil yordamida O‘zbekiston tajribasi xalqaro ta’lim tizimlarida qo‘llanilayotgan professional rivojlanish modellariga (masalan, Yevropa Ittifoqi mamlakatlari, Janubiy Koreya va Finlyandiya tajribasi) qiyoslab o‘rganildi. Bu yondashuv milliy modelni ishlab chiqishda moslashuvchanlik va universallik tamoyillarini inobatga olish imkonini berdi.

Kontent tahlil metodidan foydalanilib, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ta’lim sohasiga oid farmonlari, Vazirlar Mahkamasi qarorlari, normativ-huquqiy hujjatlar, shuningdek, xalqaro ilmiy maqolalar va hisobotlar tahlil qilindi. Bu tahlil rahbarlarning professional rivojlanishiga oid huquqiy, tashkiliy va metodik asoslarni aniqlashga xizmat qildi.

Umuman olganda, tadqiqotda aralash metodologik yondashuv (mixed-method approach) qo‘llanilgan bo‘lib, u miqdoriy (so‘rov natijalari, baholash

mezonlari) va sifatli (intervyu, kontent tahlil, kuzatuv) usullarni uyg‘unlashtiradi. Bu esa olingan natijalarning ishonchliligi va amaliy ahamiyatini oshirishga xizmat qildi.

Natijalar. Taklif etilgan model rahbarlarning strategik fikrlash, liderlik, innovatsion boshqaruv, kommunikatsiya va raqamli savodxonlik kabi asosiy kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan. Model besh bosqichdan iborat:

1. **Diagnostika** – mavjud kompetensiyalarni aniqlash;
2. **Maqsad belgilash** – rivojlanish yo‘nalishlarini aniqlash;
3. **Ta’lim va treninglar** – nazariy va amaliy o‘qitish;
4. **Amaliy qo‘llash** – olingan bilimlarni amalda tatbiq etish;
5. **Monitoring va takomillashtirish** – natijalarni baholash va doimiy rivojlantirish.

Xulosa. Ta’lim tashkilotlari rahbarlarining professional rivojlanish modeli ta’lim sifatini oshirish, boshqaruv samaradorligini kuchaytirish va zamonaviy kompetensiyalarga ega rahbarlar tayyorlash uchun muhim asos yaratadi. Ushbu model O‘zbekiston ta’lim tizimida rahbarlarni sertifikatlash, malaka oshirish va xizmat ichidagi rivojlanish tizimlarini takomillashtirishda qo‘llanilishi mumkin.3

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Tsay, N. V. (2025). Main Trends in the Development of Competencies of Leaders in the Preschool and School Education System of the Republic of Uzbekistan. American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education, 3(2), 18–23. grnjournal.us

2. Tsay, N. V. (2025). Professional Competencies of Leaders in the Preschool and School Education System of the Republic of Uzbekistan. Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education, 3(2). multijournals.org

3. Azamjonov, U. U., Soatov, S. B., & Absamatov, A. (2024). Management Culture and Leadership Styles. Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance, 4(7). cajitmf.centralasianstudies.org

4. Sattikulov, M. A., Ciptagustia, A., & Askolani, A. (2024). Adaptive Leadership in Higher Education: A Comparative Study of Academic Leaders in Indonesian and Uzbek Universities. Jurnal Manajerial. ejournal.upi.edu

5. Isakulova, B. K. (2024). Key Factors and Effectiveness in Developing Leadership Skills of Teachers During Communication. International Journal of Scientific Researchers (IJSR). worldlyjournals.com

6. Madalińska-Michalak, J., & Mamadaminova, N. (2022). Female Leadership in Higher Education in Uzbekistan: Opportunities and Challenges. Education in the 21st Century, 4(1), 192–202. journals.ysu.am